

Wiesław Wenz

"Prawo własne instytutu życia
konsekrowanego jako funkcja
charyzmatycznego obdarowania
Kościoła : studium
teologiczno-prawne", Wojciech Necel,
Poznań 2006 : [recenzja]

Wrocławski Przegląd Teologiczny 14/2, 316-321

2006

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Wojciech Necel, *Prawo własne instytutu życia konsekrowanego jako funkcja charyzmatycznego obdarowania Kościoła. Studium teologiczno-prawne*, Poznań 2006, ss. 287

Nakładem Wydawnictwa Towarzystwa Chrystusowego *Hlondianum* w Poznaniu ukazała się praca habilitacyjna ks. dr. Wojciecha Necela TChr pt. *Prawo własne instytutu życia konsekrowanego jako funkcja charyzmatycznego obdarowania Kościoła. Studium teologiczno-prawne*. Już na wstępie należy zaznaczyć, że wybór problematyki pracy habilitacyjnej uwarunkowany został z pewnością specyficzną drogą naukową habilitanta, jego studiami specjalistycznymi w Rzymie, inspiracyjną postawą promotora licencjatu i doktoratu na Papieskim Uniwersytecie Gregoriańskim w Rzymie prof. Velasio de Paolisa MSC, jak również przynależnością do Towarzystwa Chrystusowego dla Polonii Zagranicznej. Obrona problematyka badań pozostaje w obszarze teologii, teologii prawa instytutów życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostołskiego oraz prawa kanonicznego. Rozprawa prezentuje bardzo wyraźną perspektywę teologiczną z istotnymi elementami pojęć kanonicznych. Stanowi to w pewnym sensie o interdyscyplinarnym charakterze rozprawy habilitacyjnej, co jest jedną z jej podstawowych zalet. Bowiem tendencje prezentowane we współczesnej nauce przez wielu autorów, nie rezygnując z niezbędnej specjalizacji, zmiernają bardzo zdecydowanie w kierunku poszukiwań na pograniczu różnych dyscyplin, a nawet dziedzin naukowych. Wydana praca ks. Wojciecha Necela mieści się w tym właśnie nurcie dociekań naukowych, zwłaszcza teologiczno-kanonicznych.

Kolejnym walorem rozprawy jest sięgnięcie do najnowszego dorobku legislacyjnego zawartego w *Kodeksie prawa kanonicznego*, szczególnie w aspekcie prawa własnego instytutów życia konsekrowanego, które wprost bazuje na praktyce i spuściznie myślicieli i charyzmatycznych zakonodawców, obecnie postrzeganych jako najbardziej klasycznych twórców prawa fundamentalnego instytutów zakonnych i stowarzyszeń życia apostołskiego.

Już wstępne zapoznanie się z pracą pozwala na stwierdzenie, że ks. Wojciech Necel dołączył niewątpliwie do badaczy problematyki teologii prawa i prawa kanonicznego instytutów życia konsekrowanego. W swoich badaniach obrał ścieżkę dość oryginalną, a równocześnie dobrze dopasowaną do zdobytej wiedzy i praktycznego jej wykorzystania. Dotąd raczej nie zajmowano się szerzej badaniem, na ile prawo własne danego instytutu życia konsekrowanego może być autentycznym i charyzmatycznym obdarowaniem Kościoła. W podjętych badaniach wskazał na istniejące zależne napięcie między pojawiającym się instytutem, jego prawem fundamentalnym, charyzmatycznym uposażeniem wspólnoty zakonnej a eklezjalną rzeczywistością, która zostaje faktycznie obdarowana w konkretnym czasie i miejscu. Dlatego prezentowana publikacja jako rozprawa habilitacyjna zajmuje ważne

miejsce w refleksji tego teologa i kanonisty. Mając na względzie naukowe przygotowanie Autora opracowania, wybór tematu rozprawy należy uznać za w pełni zasadny. Również prawidłowo został określony problem dysertacji, choć uważam, że Autor niezbyt szczęśliwie go sformułował, bowiem problem pracy to nie – jak napisał Autor – „zwrócenie uwagi na relacje między charyzmatem partykularnym instytutu życia konsekrowanego a prawem własnym instytutu” (s. 17). To byłoby zbyt mało i niewystarczająco. Problem powinno stanowić to właśnie, co chcemy rozwiązać. A co Autor chciał rzeczywiście rozwiązać? Należałoby inaczej sformułować, może np.: Czy istnieje relacja między charyzmatem partykularnym instytutu życia konsekrowanego a prawem własnym instytutu? czy też: W jaki sposób faktycznie dokonuje się skuteczne przełożenie płaszczyzny charyzmatycznej na prawną? Czy rzeczywiście można dostrzec i podać jakieś reguły tego przechodzenia?

Odnosząc się do strony metodologicznej opracowania, trzeba stwierdzić, że Autor tak we wstępie, jak w dalszej części opracowania nakreślił jego strukturę wyjaśniając i uzasadniając podział na siedem rozdziałów: pierwszy: *Wokół pojęć „prawo własne” i „instytutu życia konsekrowanego”* (s. 27-55); drugi: *Vita consecrata per consiliorum evangelicorum professionem według Kodeksu prawa kanonicznego z 1983 roku* (s. 56-93); trzeci: *Instytucjonalizująca moc charyzmatu partykularnego instytutu życia konsekrowanego* (s. 94-125); czwarty: *Instytucjonalny wymiar życia konsekrowanego przez profesję rad ewangelicznych* (s. 126-155); piąty: *Konstytuujący charakter *vocatio divina* osoby konsekrowanej przez profesję rad ewangelicznych* (s. 156-194); szósty: *Rola autorytetu przełożonych instytutów życia konsekrowanego wobec charyzmatycznego wymiaru życia konsekrowanego i *vocatio divina* członków instytutu* (s. 195-224); siódmy: *Służebność świadectwa osób konsekrowanych przez profesję rad ewangelicznych* (s. 225-246).

W mojej ocenie zaproponowana struktura i jej uzasadnienie nie budzą większych zastrzeżeń. Pragnę jednak wyrazić swoje wątpliwości i postawić pytania, a mianowicie: Czy w Autor dostatecznie wyeksponował zasadniczy problem rozprawy? Sam temat nie jest zbyt jasny. Czy prawo jest faktycznie funkcją czegoś? Czy może być funkcją obdarowania? Jeśli coś jest funkcją, to oznacza, że raczej pochodzi od czegoś, że coś istotnego realizuje, że jest czynnością realizującą to coś. Ewentualnie można było powiedzieć, że prawo jest funkcją daru, funkcją charyzmatu, ale mam wątpliwość: czy może coś być funkcją „obdarowania Kościoła”? Obdarowania czym? Moim skromnym zdaniem brakuje wyjaśnienia Autora, czego jest funkcją. Być może Autor myślał o działaniu Boga, który daje Kościołowi swoje dary. W takiej specyfice prawo staje się faktycznie funkcją specyficznego działania Boga wobec Kościoła. Jest ono niejako specyficznym kodem, a norma prawna jest streszczeniem, wyrażeniem w języku kanonicznym konkretnego działania samego Boga. Wtedy wskazuje wprost na to działanie i jest drogowskazem dla jego realizacji.

Warto też odnieść się do zakresu tematów poszczególnych rozdziałów. Zasadniczo całość pracy powinna rozwijać temat. W przypadku tej pracy jednak tak nie jest. Autor w rozdziale pierwszym zajął się jedynie wyjaśnieniem pojęć, skądinąd bardzo ważnych i merytorycznie jakoś zbieżnych z tematem podstawowym, choć mogłyby te refleksje stanowić dobry początek dla tematu monograficznego odrębnego opracowania. W podobnych kategoriach można się odnieść do rozdziału drugiego prezentowanego opracowania ks. dra Wojciecha Necela. Natomiast rozdział III stanowi kliszę merytorycznego tematu prezentowanego opracowania. Wyjaśnia, że prawo jest swoistym przełożeniem charyzmatu, przeniesieniem go na inną płaszczyznę, ale w określonej zgodności, jak forma do ciasta i samo ciasto. Tytuły paragrafów jednak w jakimś stopniu odchodzą od tego, co poleca temat. Rozdział czwarty w jakimś stopniu rozwija temat w szczegółach, a więc nie ogólnie i nie teoretycznie, lecz na przykładzie wybranych kilku zagadnień (np. wspólnota, służby). Rozdziały następne (V-VI-VII) podejmują interesujące problemy, pozostające jednak w wielu kwestiach nieco luźniej związane z tematem badawczym i postawionym problemem opracowania. Należy jednak stwierdzić, że prezentowane treści każdego z rozdziałów w istotnym zakresie realizują temat, a zaproponowane tytuły rozdziałów nie zawsze odnoszą się wprost do tematu podstawowego.

W zakresie prezentacji treści należy zauważyć, że zgodnie z przyjętą strukturą Autor wprowadził czytelników w pierwszym rozdziale rozprawy w merytoryczną treść pojęć podstawowych, a mianowicie *prawo własne* i *instytutu życia konsekrowanego*. Przez analizę treści wskazanych pojęć Autor ustalił, że *prawo własne* to zespół norm, które regulują życie instytutu na wszystkich poziomach jego struktury, wspólnoty osób i jej pojedynczych członków. Natomiast samo pojęcie *instytutu życia konsekrowanego* wskazuje na stałą formę życia, w której realizuje się konsekracja osoby przez święte zobowiązania profesji lub innych więzów, integralnie powiązana z darem powołania w duchu założyciela instytutu. Uważam, że Autor poprawnie i dokładnie wywiązał się z postawionego sobie zadania. Postawiony w II części pierwszego rozdziału problem został przez Autora szczegółowo rozpracowany w drugim rozdziale, zwłaszcza w zakresie istoty życia konsekrowanego (czy raczej konsekracji osoby) przez profesję rad ewangelicznych, zgodnie z wyszczególnionymi elementami konstytutywnymi tejże konsekracji. W kolejnych częściach opracowania Autor podjął się ukazania wymiaru instytucjonalnego tak na płaszczyźnie tzw. *mocy charyzmatu*, jak i *wymiaru życia konsekrowanego*, nie gubiąc w rozważaniach istotnej dla sprawy wewnętrznej relacji istniejącej między teologalną rzeczywistością życia konsekrowanego a kanonicznie ważnymi instytucjonalnymi jego formami (por. s. 125 nn.). Jedne i drugie mają w Kościele ustaloną przestrzeń prawno-teologiczną, jednak nieustannie otwartą na możliwość zaistnienia tak nowej *mocy charyzmatu*, jak i nowego, co do formy, *wymiaru życia konsekrowanego*. Wydaje się zasadny, choć luźniej zwią-

zane z tematem głównym rozprawy, poszerzenie przedmiotu badań o takie zagadnienia, jak konstytuujący charakter *powołania* osoby konsekrowanej wielopłaszczyznowymi relacjami między pozycją kanoniczną przełożonych w instytucjach a charyzmatem powołaniem osób konsekrowanych czy też służebnym wymiarem świadectwa życia i apostołskiego posługiwania członków uświęconych przez profesję rad ewangelicznych.

Czytelnika na pewno interesują walory pozytywne, wątpliwości, które mogą się zrodzić przy lekturze opracowania, jak również zauważone pewne niedociągnięcia. Nie ma bowiem, nawet wśród drukowanych opracowań, dzieł doskonałych, albowiem każde ludzkie dzieło posiada swoje braki i niedoskonałości.

Warto podkreślić, że w tej książce jej Autor prawidłowo przedstawił teologię charyzmatu i charyzmatów życia konsekrowanego, zwłaszcza w kontekście współczesnej eklezjologii, a mianowicie w aspekcie personalnym. Należy jednak zauważyć, że ks. Wojciech Necel utożsamia *życie konsekrowane* z formą prawną tego stylu życia (s. 18). Można zatem w tej konwencji zapytać: Czy człowiek powołany, podejmując zadanie, styl życia, sposób postępowania wynikający z powołania (i z charyzmatu) faktycznie realizuje już dar *życia konsekrowanego*, czy jest już wewnątrz stanu eklezjalnego określanego tym mianem? Osobiście uważam, że tak, że może istnieć życie konsekrowane indywidualne, a nawet wspólnotowe, nieobjęte jeszcze prawną ochroną poszczególnych schematów norm prawnych. Prezentowana praca zajmuje się oczywiście sytuacją, w której normy dla danego charyzmatu życia konsekrowanego już powstały czy też bezpośrednio po uzyskaniu choćby pierwszego zatwierdzenia, w okolicznościach, gdy pojawił się już dany instytucyt życia konsekrowanego realizujący dany charyzmat. Należy wskazać na fakt, że kiedy założyciel miał charyzmat przyszłego instytucytu (*carisma del fondatore*), to już wcześniej, w jego osobie, ten charyzmat był realizowany, chociaż jeszcze nie było prawa regulującego sposób postępowania, najbardziej optymalnego dla realizowania tego charyzmatu. Autor w prezentowanym opracowaniu raczej świadomie ogranicza się do *życia konsekrowanego przez profesję rad ewangelicznych* (s. 107). Natomiast Kościół obejmuje swoją troską, wyrażoną za pomocą norm prawnych, również osoby, które jeszcze nie złożyły ślubów, a prowadzą już życie konsekrowane zgodnie ze swoim powołaniem (np. nowicjusze).

W wydanej rozprawie cenne jest również ukazanie *zależności między tak zwanym charyzmatem generalnym życia konsekrowanego a charyzmatem partykularnym instytucytu życia konsekrowanego*. Wartościowe i twórcze jest też zwrócenie uwagi na rolę założyciela. W opracowaniu odczuwa się brak jeszcze pełnej, dobrze usystematyzowanej refleksji teologicznej, dotyczącej samego założenia instytucytu życia konsekrowanego. Zazwyczaj fakt założenia instytucytu nie dokonuje się za pomocą jednego aktu. Założenie jest zwyczajnie postępowaniem sukce-

sywnym, złożonym z kilku elementów, które nie są spełniane równocześnie, lecz kolejno następują po sobie i są ze sobą integralnie połączone. Założenie jest także procesem spełnianym w konkretnie określonym przedziale czasu. Sam czyn (akt) założyciela można określić jako instytucjonalizację charyzmatu partykularnego instytutu (s. 94). Pierwszym elementem procesu instytucjonalizacji jest albo odzyskanie pierwszych (tzn. przyszłych) członków danego instytutu, albo sformułowanie charyzmatu w swoim umyśle. Spotkanie tych dwóch elementów to poinformowanie owych wybranych ludzi o tym, jaki jest charyzmat instytutu, który ma powstać. Należy zauważyć, że Autor w rozprawie zastosował pewien skrót myślowy, mianowicie ograniczył się do sytuacji, w której jest tylko jeden założyciel. Tymczasem bywa tak, że jest wielu częściowych założycieli, z których każdy zrealizował określoną część jakże ważnego procesu założycielskiego.

Autor również na s. 119 wskazał na charyzmat założycielski, który został utożsamiony z charyzmatem założyciela. Uważam, że w tym przypadku Autor ewidentnie nie ma racji. W strukturze Kościoła istnieją bowiem instytuty życia konsekrowanego, które nie mają charyzmatu założyciela, a więc nie mają charyzmatu „od założyciela” (*carisma del fondatore*), a tylko charyzmat założenia („od faktu założenia”, *carisma del fondazione*). Ponadto termin polski „charyzmat założyciela” jest wieloznaczny. Osobiście uważam, że w tym zakresie Autor mógł podjąć krytyczną dyskusję, czy nawet polemikę z artykułami o. prof. Piotra Liszki CMF, opublikowanymi na ten temat w środowisku naukowym Wrocławia. Natomiast cenne jest w rozprawie wyróżnienie *charyzmatu fundacji* (*carisma per fondare*). Przekonanie o tym, że wszystkie instytuty mają charyzmat założyciela, potwierdzone zostało ostatecznie w zakończeniu, gdzie mowa jest w dalszym ciągu o *charyzmacie wspólnotowym założyciela* (s. 248). Z pewnością każdy instytut ma swój charyzmat dany osobom, które mają tworzyć społeczność instytutu życia konsekrowanego (*założycielskie obdarowanie*, s. 249), które jest fundamentem prawa instytutu. Konkretny, partykularny charyzmat jest fundamentem i „formą” wyznaczającą kształt prawa partykularnego danego instytutu życia konsekrowanego (s. 250). Dlatego słusznie można uznać to prawo partykularne (np. Dyrektorium) jako regułę życia dla wszystkich członków danego instytutu życia konsekrowanego. Prezentowane opracowanie kończy się ukazaniem aspektu teologicznego, wskazującego na integralność i harmonię czynnika boskiego, jakim jest *charyzmat*, i ludzkiego, jaki stanowią promulgowane normy prawne (s. 253).

W ogólnej prezentacji należy jeszcze wskazać na źródłowy charakter wydanej rozprawy. Przeprowadzone analizy i projekty podbudowane zostały odniesieniami do właściwych tekstów teologicznych i norm obowiązującego prawa. Należy ponadto zauważyć, że Autor w tekście rozprawy zawarł też własne interpretacje wypowiedzi źródłowych, które umiejętnie skonfrontował z obficie przytacza-

nymi komentarzami i opracowaniami w dostępnej literaturze światowej. Znajomość i wykorzystanie licznych komentarzy pomogło mu z pewnością w bardziej obiektywnym podejściu do podjętego tematu. Pomimo zauważonych braków czy lekkich niedociągnięć można bez trudu dostrzec autentyczną rzetelność naukową Autora i obiektywizm w podejściu do literatury przedmiotu. To są cechy, którymi Autor bezsprzecznie wykazał się w toku pisania prezentowanego czytelnikom opracowania.

Kończąc, chcę zauważyć, że wydana pozycja pt. *Prawo własne instytutu życia konsekrowanego jako funkcja charyzmatycznego obdarowania Kościoła. Studium teologiczno-prawne* może stanowić doskonałą pomoc dla studentów i badaczy w rozumieniu napięcia, jakie występuje na styku teologii i dyscypliny kanonicznej w odniesieniu do instytutów życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostołskiego. Należy też przyjąć, że wydana pozycja ks. Wojciecha Necela stanowi znaczący wkład we współczesne badania teologiczno-kanoniczne i jest godna polecenia.

ks. Wiesław Wenz